

„MENTSÉTEK ...
meg a verseket” Nagy Gáspár:
Sárfelirat
Nap Kiadó, Bp., 2007.

Közeleg a költészet napja. De vajon szép és kevésbé szép/lelkű poétákon és irodalmárokon kívül ki gondol a versre a nyomasztó bizonytalanságban? A minap kápráztatott el történetével egy tisztelve szeretett kedves rokon. A történet egy József Attila-kötetről szól, mely – a kedves ismerőssel, s Istennek hála, családjával együtt – túlélte a háborút, kilakoltatást, a megalázó kényszerköltözéseket, s értő kezek beavatkozásával az idő vasfoga sem zúzhatta össze. Hogy évek múltán miért most mesélte el történetét, nem tudom, de éppen Nagy Gáspárról beszélgettünk... Pedig nem is tudhatta, hogy 2004-től, amikor a költészet napján Nagy Gáspártól megkaptam az *Ezredváltó, sűrű évek* dedikált példányát – melyet személyesen adott át nekem, mintegy reagálva egy kicsiny költészetnapra, s talán metaforikusan mint egy következő nemzedékből valónak is –, számomra a Költészet napja József Attila s *a* vers mellett Nagy Gáspárral is összeforrt. Hazudnék, ha azt mondanám, távozásával megbékéltem, pedig bizonyosan erre intene. (2006–2007 veszteségeit nem heveri ki egyhamar a magyar irodalom, tátongó úrt hagytak maguk után a távozók.) Mert intene, Arannyal arra is, ne kerítsek már ekkora feneket a dolognak... S újra és újra ha már nem is fiatalosan, de szembeszegülök, mert az őt nem ismerő utókornak is tudnia kell, hogy ő maga volt a vers. Emellett olyan ember, aki mindenre, mindenkire figyelt, aki kezét nyújtott az „ilyen-olyan” utókornak, aki mindenütt jelen volt, megajándékozva bennünket versei mellett tisztaságával, bölcsességével, emberi nagyságával... „Szólj erővel, s nevezd meg / Ön nevén a gyermeket” (*Intés*) – intene újra Arannyal... Legyen hát szó a *versről*.

Nehéz szívvel veszem kezembe mindig a gyász-szalog-könyvjelzős *Sárfeliratot*, Nagy Gáspár posztumusz kötetét. Orosz István újabb remeklése a borító. Egyik oldalt a lábnyom, mely a kötet egyik meghatározó motívuma. Másik oldalt Nagy Gáspár rajzolata, az asztalán talált négy sorral: „Szerethetett engem az Isten / mert teremtményének / engem is elfogadott; / sárból-agyagból apám s anyám álmaiból”. A társ, Szabó Márta által választott cím, *Sárfelirat*, telitalálat. A szerkesztés barátja, értő olvasója, monográfusa, Görömbei András munkája, aki *Szerkesztői megjegyzésében* eligazítást ad a versek filológiájához is.

A kötet verseinek két fő témája a halállal való szembenézés, számvetés emberi, ontológiai vonulata és egy másfajta számvetés, szembenézés, töretlen folytatásként Nagy

Gáspár költői szerepvállalásával, közösségi sorsvállalásával, a nemzeti identitás, önismeret kérdéseivel.

A „H”-versek ebben a kötetben szerveződnek ciklussá (mint Görömbei András megjegyzi, az itt olvasható sorrendben szerepeltek Nagy Gáspár kézíratai között). Az első három verset olvashattuk az *Ezredváltó, sűrű évek*-ben is, még talán másként értelmezve azokat, nem posztumusz kötetben, nem egy ciklus részeként. Itt a halálatudat, a „minden nap ajándék...” (*H (1)*) válik hangsúlyossá, s ebből eredően a lírai számvetés, szembenézés. Többször és többféle „jelentés” készít Nagy Gáspár, hol vallomások, önmegszólító formában, hol másokat, s Istent párbeszédre hívva az idő szorításában. Idő és tér egyszerre tágul végtelenné s szűkül fojtogatóvá ezekben a versekben. Az idő az emlékezés mechanizmusával s a fikció szabadságával, a tér bejárt és sosem látott helyek sorával (a versekben metaforikusan is meghatározó utazás motívumával) tágul, az emberi lét mindent kielező idő- és térbeli szűkösségével szemben. A sors, sorstudat mindig a hittel kapcsolódnak össze, mint a „lét titkai” (*H (8)*). A halállal való néhol csendes, másutt apokaliptikus, látomásos szembenézéssel egy időben emlékezve és emlékezetül megidézi saját halottait, mestereit, búcsúzva és hozzájuk készülődve. A készülődés ontológiai értelmezést nyer a versekben. Miként a hazatérés is, emberi módon egymásnak feszítve a biztos hitet és a megnyugvás hiányát. A gyakran az ősz metaforáival megidézett elmúlás „természetességével” a veszélyeztetett értékeket helyezi szembe, ezért is a halottidézés s a „mesterek” sora. A múltba-fordulással egy időben az irodalmi, kulturális élet visszásáigaira is rámutat, hol fordítóját méltatva „fordít sokféle magyart, / köztük engem is, akit igazán nem erőltethettek eléje / a honi kánon-kurátorok, kik »mindig csalhatatlanul / tudják, honnan fúj az antipasszát«” (*H (4)*); hol az irodalmi körökön túlnyúló, emberi értelemben: „nem értik / miért akarnád pont velük / menteni (talán) a menthetlent / még a nagy omlás előtt / mikor / ... / biztos hajót ácsolsz / és nem keresztet / mert nem megfeszíteni akarsz / hanem életeket menekíteni” (*H (11)*). Számvetése kiterjed nemzedéke s az övét megelőző nemzedékek fájó pontjának vizsgálatára, értelmezésére, a rendszerváltozás visszásáigaira is. Kiről elismeréssel, kiről kritikával szól ennek kapcsán, felelősséggel. Több versben is utalást találunk a hazugság, álság, letűntnek hitt, remélt korok, eszmék, magatartásformák folytatólagosságára. Az *Éjjel a megváltó hóban* vagy a *Kolozsvári triptichon* darabjaiban pontosan diagnosztizálja a családott nemzedékek tragédiáját, amikor „félteni magunktól kell már”, „nem történik semmi”, akkor a „csönd történelmi”. A jövő felé fordulva, görcső alá veszi az utókort is, nem csak a sokkolóan szembesítő *Utókor*-ciklusában, de a kötet szinte vala-

mennyi versében megszólítva a már olvasókat s a potenciális, remélt olvasókat. Nagy Lászlóhoz, Kányádi Sándorhoz hasonlóan Nagy Gáspárt is nyomasztja a kérdés: emberarcuk lesz-e még a jövő generációinak, s művei, s másokéi, az értékek, a „nyomok” megmaradnak-e, kiállják-e az idő próbáját, eljutnak-e az utódokhoz, eljutnak-e szavai, szavaik hozzájuk? Nincsenek illúziói, amúgy szabatos nyelvezete „trendin” szabadossá válik erről szólva, költői iróniával a maguk nyelvén szólítva az őt és másokat magas lóról kritizáló trendcskéket szószólóit. A lírai én elhatárolódik minden múltékon, sokat ígérő külső elvárástól, belső szellemi, morális indíttatásához hűen cselekszik, nem kíván szégyenkezni „két-háromszáz év / múlva” ivadékai előtt, hogy „ősüket /.../ bedarálták” (*Utókor 2*). A vers (*Utókor 3*), amelyből a címadó szóösszetétel származik, az utókor-ciklus esszenciája. A hagyaték és az aggodalom áll középpontjában. Aggodalom az emberi, kulturális értékek s saját alkotásai, alkotói léte, valamint ezek utókorral való kapcsolata tekintetében. A „mesterekben”, általuk a számára értékest, egy pontosan kirajzolódó értékrendet idéz meg, azokat a „lábnyomokat”, melyeknek megőrzése létkérdés. Régi „nyomokat” faggat, értelmez, s az utókor felé fordulva, megértésükre hív. Átható költői erővel összegzi Arany, Kosztolányi, Kemény, Balassi, József Attila és mások olvasatát, utóbbival folytatott dialógusaiban (*Te Istenre bízad, Félig vakon írt levél J. A.-nak*) magáról a költészetéről is szólva. Nyelvi leleményei nemcsak kultikussá vált szóösszetételeiben vagy az előbb is említett (sosem öncélú) „stílusgyakorlatokban” mutatkoznak meg, szellemet, lelket próbáló szerkesztőségi munkájával szembenézve szimbolikus szójátékokat úz: „ÁMOR” – MÓRA; „IHLET” – HITEL. A kötet két fő témája a legtöbb versben összefonódik, a megnyugvás hiánya nem a sorssal való szembeszegülésből, hanem az íthagyott „világ” helyzetéből ered, amelyben semmi sincs „rendben”. „Aki még ír és lát / az nem nagyon ködösít... / csak az ősz is oly vadul / rengetegül már / kóré hogy a szó fölös itt...! / S fél: holnapra megvakul...” (*Tudom, az ősz...*); vagy „de fülünkben még egy Kemény-mondat: / »A haza a veszély párkányán állott.«” (*Kívül a farsangi körökön*).

Mint addigi költészetében, itt is történelmi távlatot nyit a szembesítéshez, a számvetéshez, a diagnózishoz. Középpontba kerül a számára is meghatározó 1956-os forradalom. Nagy Gáspár gyermek volt 1956-ban, ebből a szemszögből is szól a *Puskás Kelemenék* valós események ihlette vers. Személyes élményei s a családjánál szállást, ételmet kapó menekülők elbeszélései mellett újabb forráshoz jutott a pannonthalmi bencés gimnáziumban. Az 1968-as párizsi és prágai események megerősítették 1956 iránti érdeklődését, tudatosan vállalta az

1956-os eszméket. Retorziók érték botrányt kavarázó versei (*Csak nézem Olga Korbutot; Három megjegyzés: egy válasz; Öröknyár: elmúltam 9 éves stb.*), felszólalásai, kiállása miatt, folyamatosan megfigyelés alatt tartották őt és családját. A *...nem szabad feledNI...!* kötet „56-os” verseihez hasonlóan fordul 1956 felé a *Sárfelirat* egyes verseiben is. A Püski Kiadónál külön kötetben (*1956 fénylő arcai. Nagy Gáspár – versei, Kiss Iván – rajzai, 2006*) is megjelent két magával ragadó hosszúverse, az *Október végi tiszta lángok* és a *Fénylő arcom és tükörképek*. Előbbi a szerző megjelölése szerint *Oratorikus emlékezés 1956 vértanú hőseire*. A hét részből álló versfolyam középpontjában az áldozat áll, a Dávid és Góliát közötti gigászi küzdelem. A hetes számmal, az oratorikus felépítéssel, a történelmi, kulturális párhuzamokkal 1956 folyamatszerűségét is kiemeli Nagy Gáspár, szembesítve jelenbe, jövőbe mutató jelentőségével, megértésének szükségességével, az áldozat univerzalitásával. Nagyszerű találkozása művészeteknek, művészeknek, s méltó emlékezés volt a Szokolay Sándor erre a versre írott oratóriumának ősbemutatója, 2008. október 10-én, a Művészetek Palotájában, Kocsis Zoltán vezényletével.

A *Fénylő arcom és tükörképek* filmszerű intenzitással eleveníti fel a forradalom eseményeit, magával ragadva az olvasót. Nagy Gáspár ezúttal is történelmi folyamatba helyezi a forradalmat, új honfoglalást, új honfoglalókat emlegetve, „Legyen új vérszerződés” – írja, az 1956-os forradalom honfoglalásához hasonló jelentőségét hangsúlyozva. Ezt a gondolatot viszi tovább, a forradalmár fiatalokat a népvándorlókhoz hasonlítva. Az oratorikus emlékezéshez hasonlóan felidéz az 1848-as forradalmat, március 15-ét, a *Nemzeti dalt*, a *Himnusz*t, a *Szózat*ot. Az átfogó képet követően portrékra bontja a forradalmi tömeget, megelevenítve a szabadság mámorában úszó, pillanatok alatt felnőtté érő fiatalokat, az orvul meggyilkoltakat, a szerelmeseket, a srácokat, a munkásokat, Nagy Imrét. Versfolyama mélyíti azt a „nyomot”, melyet a hősök, áldozatok hagytak, mementóként, hogy áldozatuk, vállalt keresztjük jelentőségére, mindannyiunkért-valóságára emlékezhessünk. Ima is ez a vers, felszakadó, fájdalmas és büszke. Erőt, tartást, hitet sugároz: „Fényeskedjenek az időben: Ámen!”

Hasonlóan finom és drámai kidolgozású vers a *Szorzótabla-émlék*, amely a *Puskás Kelemenék*hez hasonlóan gyermeki nézőpontból ragad meg egy a lírai én felnőttkorára ható pillanatot, amikor a tanár elmereng, kitekintve a koszos ablakon, amint diákjai a szorzótablóban 8×7-hez, 7×8-hoz érnek, majd pillanatnyi időutazásából visszazökkenve, tanítványai lelkére köti – mintha csak a szorzótablóról szólna – „ez az amit álmodokban is / mindig tudnotok kell!”. Így utalt Nagy

Gáspár az 1957–58-as elhallgatásra, diktatúrára, a felejtésből eredő „bukás” veszélyét a jelenre is kiterjesztve.

Az *Októberi stációk – keserű töredékek* a nem szűnő hazugságról, az elkenésekről, az elhallgatás szándékáról, a megszenteltelenítésről, a kaméleonokról szól, akik „emlévényeken, / hitvány műtárgyak tövében „szónokolnak, mintha ők tudnák jobban, miről is szólt / az a szent tizenkét nap, / s miért haltak meg, / akik meghaltak...!”

Mi hívta elő újra és újra 1956 emlékét? Az 50. évfordulóra kiadott kötet két verse is arra utal, nonszensz ugyan, de úgy látszik, ötven év is kevés volt ahhoz, hogy a magyar nemzet egyik legjelentősebb teljesítményét az azt megillető helyen tartsák számon, mint az *Októberi stációk* konklúziójában is olvasható: „Talán még kell újabb ötven év... / akkorra már mindenki lelép / ezen és azon az oldalon... / s nem marad már más egyéb, / csak vegytisztán a forradalom!” A velünk élő hősök, bűnösök

pedig szüntelenül emlékeztetnek arra, hogy nézzünk szembe 1956-tal, vonjuk le a konzekvenciákat.

Közeleg a Költészet napja. Nem csak „válságos” időkben egy nap ez a többi között. A rendszerváltozást követően a vers, a költészet, a költő mintha elveszett volna az átalakult határok, hatalmi harcok, köldöknéző szemléleti csatározások között. Kormos István az *akkori* Élet és irodalom hasábjain így írt Nagy Gáspárról: „Férfihang ez, a korán érett férfié. Kívánom neki, hogy legyen ereje s hite magában.” Nagy Gáspár ereje és hite földi létének végéig megingathatatlan maradt, szinte az utolsó pillanatig írt, erejét és hitét megosztva olvasóival. Jó volna megőrizni a nyomokat, s nem „feledNI” Nagy Gáspár eszméltető, felzaklató, bizonyosságot sugárzó szavait magunk és a mindenkori utókor érdekében, ezért „Redukált időben” is, „MENTSÉTEK / meg a verseket”...

Ekler Andrea

Fotó- és képzőművészeti pályázat Nagy Gáspár műveihez kapcsolódóan

A Budakeszi Kultúra Alapítvány és a Nagy Gáspár Városi Könyvtár
fotó- és képzőművészeti pályázatot hirdet

Jegyzvén szalmaszállal címmel Nagy Gáspár költő, író születésének 60. évfordulója tiszteletére.

A pályázat célja, hogy minél többen megismerjék Nagy Gáspár erkölcsi magatartását is tükröző költői világát, amelyet monográfiája Görömbei András irodalomtörténész így jellemezett: „*Személyisége, művészete tisztaságot sugároz és követel*”.

A pályázatokat két kategóriában értékeljük:

1. Versillusztráció Nagy Gáspár valamely versére. Beküldhető bármilyen technikával készült egyedi képzőművészeti alkotás: grafika, festmény, textilkép stb. legfeljebb 3 db maximum A/3-as formátumban. (Az alkotó nevét, életkorát és elérhetőségét kérjük feltüntetni a pályaművek hátoldalán vagy alján.)

2. Fotó, fotómontázs Nagy Gáspár verseihez kapcsolódóan vagy prózai írásai alapján. Beküldhető legfeljebb 3 db alkotás, maximum A/3-as méretig. (A fotókat a választott verssel vagy prózarészlettel együtt külön-külön borítékban kérjük beküldeni és arra ráírni a szerző nevét, életkorát, lakcímét, telefonszámát, esetleg e-mail címét. A fotókat – ha lehetséges – digitális formában is kérjük mellékelni.)

A pályaművek beadása: postai küldeményként legkésőbb **2009. április 21-ig** postára adva (cím: Nagy Gáspár Városi Könyvtár, 2092 Budakeszi, Fő u. 108.,) vagy nyitva tartási időben személyesen 2009. április 24-ig.

A zsűri tagjai: Callmeyer Ferenc építész, Czifra Lajos fotóriporter, György Tamásné fotográfus, Orosz István képzőművész, Richly Zsolt rajzfilmrendező, Szakolczay Lajos irodalomtörténész, Hidas Mátyás, az alapítvány kuratóriumának elnöke.

A díjak mindkét kategóriában:

16 év feletti pályázóknak:

I. helyezett 30.000 Ft;

II. helyezett 20.000 Ft;

III. helyezett 10.000 Ft.

16 év alatti pályázóknak:

I. helyezett 10.000 Ft értékű könyvutalvány;

II. helyezett 8.000 Ft értékű könyvutalvány;

III. helyezett 5.000 Ft értékű könyvutalvány.

Eredményhirdetés és a díjazott munkák kiállításának megnyitója: **2009. május 9-én 15 órakor** lesz a budakeszi Erkel Ferenc Művelődési Központban.

A díjazottak kiállítása 2009. május 9-től május 20-ig megtekinthető az Erkel Minigalériában.

A beküldött alkotásokból több helyszínen és időpontban szeretnénk kiállítást rendezni, ezért a pályázat kiírói kérik a pályaművek beküldőinek hozzájárulását a vándorkiállításra való részvételhez és a kiírók honlapján való megjelentetéshez.

Nagy Gáspár művei megtalálhatóak a könyvtárban és a költő életéről és munkásságáról szóló www.nagygaspar.hu honlapon.